

9. Paardekooper R. The Value of an Archaeological Open-Air Museum is in its Use. Under standing Archaeological Open-Air Museums and their visitors / R. Paardekooper. – Leiden : Sidestou Press, 2012. – 342 p.

Климчук Андрій Миколайович
 Головний редактор Інтернет порталу
 «Віртуальна Польща»
 (м. Рівне)
 plua.info@gmail.com

НА МАРГІНЕСАХ ІСТОРІЇ: САКРАЛЬНА І МЕМОРІАЛЬНА СПАДЩИНА ЄВРЕЇВ ТА ПОЛЯКІВ В СУЧАСНИХ ВИМІРАХ РІВНОГО

Рівне міжвоєнного періоду є унікальним явищем на мапі не лише етнічної України, але й Європи. З одного боку це Рівне польське, оскільки на той момент перебувало під державною владою відновленої Польщі. З іншого боку це Рівне єврейське, єврейське саме в етнічному вимірі. Частка євреїв тут складала біля 70 %, що було повністю переважаючою більшістю населення. З числа великих міст підпольської Західної України найбільш наближеним до Рівного був Луцьк з 66 % єврейського населення. Наступна таблиця унаочнено показує позиції Рівного в цьому плані поруч з іншими містами регіону [6].

Місто	Загальна кількість населення	В тому числі євреїв
Луцьк	21157	13990
Рівне	30482	21254
Дрогобич	26736	7483
Львів	219388	60431
Коломия	41097	8449
Станиславів	28204	13969
Стрий	27358	8720
Тернопіль	30891	8205

Другою за чисельністю етнічною спільнотою міжвоєнного Рівного були поляки. З промисловим і торгівельним розвитком міста їхня чисельність суттєво збільшується, виникає майже цілком польська ділянка міста – Грабник. Однак, на тлі припливу єврейського населення знову таки з розвитком Рівного в етнічному розрізі населення міста поляки картини не міняють.

Третьою за чисельністю нацією в Рівному були українці, а за ними росіяєи, німці, чехи та інші.

В свідомості більшості населення Рівного склався стереотип про рівне, як місто однієї нації. Переважаюча більшість українського населення на 2016 р. ніяк не може перекреслити історії і минулого Рівного не українського, яким воно було впродовж декількох століть. За якихось декілька десятиліть з пам'яті було викреслено цілий пласт історії, цілі періоди, а два народи – євреї і поляки, які відігравали колосальну роль і, які, власне, дали свого часу Рівному, як місту були відкинуті на маргінеси історії. Відтак зараз вкрай важко говорити про єврейське і польське «обличчя» Рівного.

Під час і після Другої світової війни єврейська і польська сакральна і меморіальна спадщина постраждала найбільше: цвинтарі руйнувались, а сакральні споруди знищували або переоблаштовувались під заклади культури, склади чи промислові підприємства.

Щодо втрачених об'єктів важливе місце має їхня локалізація. У випадку з Рівним праця ускладнювалась тим, що до 20-х рр. існувала одна нумерація вулиць, пізніше її змінили. Таким чином з деяких вулиць, які мали суцільну нумерацію з бічними вулицями вилучено ці вулиці та надано їм окремі назви і нумерацію. Це стосується таких великих вулиць, як: 3-го Травня, Пилсудського, Галлера, Кавказька та інші. (назви польського часу).

Саме завдяки такої пошукової роботи вже на даний момент вдалося встановити адреси усіх рівненських синагог та їх вивчити їхню долю.

Табл. 2. Божниці Рівного та їхня доля

Назва божниці (синагоги)	Вулиця	Доля будівлі
Божниця «Вінницька»	Берко Йоселевича, 27	Знищена під час Другої світової війни
Єврейський дім молитви	Берко Йоселевича, 29	Знищена під час Другої світової війни
Єврейський дім молитви «Столярський»	Берко Йоселевича, 47	Знищена під час Другої світової війни
Божниця «Бер-Ізраїль»	Заїжджа, 6	Знищена під час Другої світової війни
Божниця комерційна	Пекарська, 8	Існуюча будівля (вул. Лідії Лісовської (вул. Воля))
Божниця купецька	Переця, 45	Знищена під час Другої світової війни
Божниця візників «Еглойшим»	Скрайня, 24	Знищена в радянський час
Божниця Товариства «Лінас Хацкедек».	Цвинтарна, 13	Знищена в радянський час
Божниця Рожищенська	Глуха, 4	Знищена в радянський час
Божниця Водовозів	Глиняна, 19	Знищена в радянський час
Головна Синагога	Замкова, 8, 10	Перебудована під спортзал (Шкільна, 33)
Синагога Розенштайна	Замкова, 13	Знищена в радянський час
Синагога «Волянська»	Легіонів, 33	Знищена в радянський час
Синагога мулярська	Водопровідна, 8	Знищена в радянський час
Дім молитви кравців	Шкільна, 27	Існуюча будівля
Дім молитви «Бойс Гамедриш»	Шкільна, 37	Знищена в радянський час
Дім молитви «Старий Клойз»	Шкільна, 39	Благодійний фонд об'єднання євреїв Волині
Дім молитви «Школа шевська»	Шолом-Алейхема, 42	Знищена під час Другої світової війни
Дім молитви «Гереберг»	Понятовського, 49	Існуюча будівля (ринок «Пересопницький»).
«Квурт», єврейський дім молитви	Висока, 12	Знищена в радянський час
Дім молитви «Дас-Ашинім»	Підгірна, 9	Знищена в радянський час
Єврейський Дім молитви «Американер»	Сенкевича, 16 с	Знищена в радянський час
Школа «Пекарська» (дім молитви)	Фоха, 33	Знищена під час Другої світової війни

Аналогічну роботу було здійснено і щодо римо-католицьких святинь. Знищення зазнали дві каплиці: Святого Юзефа та колишня каплиця Рівненського реального училища [3, с. 28].

За радянських часів повністю було знищено єврейський цвинтар та майже всі, де були поховання римо-католиків [4, с. 22].

Повернення сакральної і меморіальної спадщини євреїв та поляків Рівного почалося з втіленням проекту Віртуальна карта "Полікультурне Рівне" [1]. Вперше до існуючої мапи було прив'язано об'єкти, подано їхні описи, світлини.

Наразі має важливе значення повернення до людської пам'яті єврейського і польського минулого. Рівне не є виключенням. В такому ж забутті перебувають цілі пласти історії Івано-Франківська, Луцька, Львова, дрібних містечок Волині, Галичини та й всієї України. З метою заповнення цих лакун передбачено продовження проекту "Полікультурне Рівне", а в рамках України: «Єврейський світ України» [2] та «Польська спадщина на Україні» [5].

Список використаних джерел та літератури:

1. Віртуальна карта "Полікультурне Рівне" // Режим доступу: <http://mnemonika.org.ua/category/%d0%b2%d1%96%d1%80%d1%82%d1%83%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d0%b0-%d0%ba%d0%b0%d1%80%d1%82%d0%b0-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%96%d0%ba%d1%83%d0%bb%d1%8c%d1%82%d1%83%d1%80%d0%bd%d0%b5-%d1%80%d1%96%d0%b2%d0%bd/>
1. Єврейський світ України // Режим доступу: <http://pl-ua.info/evreyskiy-svit-ukrayini/>
2. Климчук Андрій. Католицькі святині Рівного // Мистецькі грані. - №13 (28). – С. 27-28.
3. Климчук А. Пантеони Рівного // Музеї України. – 2009. – № 1 (31). – С. 22-24.
4. Польська спадщина на Україні // Режим доступу: <http://pl-ua.info/polska-spadschina-na-ukrayini/>
5. Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej: Opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych: T. IX: Województwo Wołyńskie / Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa, 1923. – 100 s.

Клиш Андрій Богданович

*кандидат історичних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
Klish_Andriy@ukr.net*

РОЛЬ ХРИСТІЯНСЬКИХ СУСПІЛЬНИКІВ У ВІДКРИТТІ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Діяльність українського суспільно-християнського руху в Галичині кінця ХІХ – початку ХХ ст. – важлива складова всеукраїнського національно-культурного та суспільно-політичного поступу, що ґрунтувався на загальнолюдських морально-етичних засадах, всебічному розширенні наукового світогляду, духовному збагаченні й культурному вихованні нації, піднесенні рівня освіти й науковості, втіленні у життя національних прагнень багатьох поколінь українців.

Значна частина діячів суспільно-християнської течії за фахом були учителями. У різні періоди християнськими суспільниками були, або ж їх підтримували такі визначні галицькі педагоги як О. Барвінський, А. Вахнянин, К. Студинський, Кс. Охримович, О. Маковей, Т. Грушкевич, В. Тисовський, В. Білецький, В. Коцовський та інші. Окрім того, по селах освітньою діяльністю часто займалися греко-католицькі священники. Тому питання освіти займали одне з найголовніших місць у їх діяльності. І в цьому напрямку їх праця була найпліднішою. Аналіз звітів депутатських виступів О.Барвінського стосується в основному питань освіти.